De Tinkoerier

NTV

1 2020

MEDEDELINGENBLAD NEDERLANDSE TINVERENIGING • JAARGANG 27 • NUMMER 1 • JULI 2020

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING 27 MAART 1993

NTV

Bestuur Nederlandse TinVereniging

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
Mevr. L. Timmermans	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
H. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

Bestuur Stichting Nederlandse TinBibliotheek

H.B. van Wijk	Voorzitter-Bibliothecaris
Mevr. L. Timmermans	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
J.F.H.H. Beekhuizen	Bestuurslid
H. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid

Ereleden

A.A. Kooyman
H.B. van Wijk
J.F.H.H. Beekhuizen, erevoorzitter

Redactie de TinKoerier

J.F.H.H. Beekhuizen	Redacteur | lay-out
E.A. Erenst	Medewerker
A. van Griensven	Medewerker

Adres secretariaat

Julianaweg 314
3523 XK Utrecht
E-mail: lucinda.timmermans@gmail.com

Adres redactie

Nieuwe Spiegelstraat 49
1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

Adres penningmeester

Geerweg 6
2731 BA Benthuizen
E-mail: groen@aeto.nl

Bankrelatie

IBAN: NL67 INGB 0004 3826 32
Swiftadres: INGBNL 2A

Website

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

ISSN: 1380-108

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur of de redactie van de NVT en/of de auteur(s).

Inhoudsopgave van de Tinkoerier

Voorwoord 2
J.F.H.H. Beekhuizen

Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635 4
K. Vandebotermet

Een speciale beddenkruik 10
J.F.H.H. Beekhuizen

Literatuur over tin 18
H.B. van Wijk

Ieder nadeel heeft zijn voordeel 21
M. Ramge

Inventarisatie stempeldoos Rio 35
A. Korstjens

Toelichting bij de stamboom van tinnegieters 47
A. Korstjens

Het Silver der kleijne luijden 48
A. Korstjens

Voorwoord

Afb. 1. Kannetje met ossekop

Het leven is op z'n kop gezet. Het is een onzekere tijd, waarbij we zeer alert moeten zijn en blijven. Het Coranavirus is het gesprek van de dag. Het heeft ervoor gezorgd dat onze voorjaarsbijeenkomst in Paterswolde niet door kon gaan. Gelukkig hebben we in overleg met Tineke Westers – onze gastvrouw voor die bijeenkomst – het hotel en de cateraar op tijd kunnen afzeggen. Naar het zich laat aanzien zullen we ondanks de versoepelingen nog wel een tijd erg voorzichtig moeten blijven. Het is daarom de vraag of we de najaarsbijeenkomst in Uden zullen laten doorgaan. Daarover zullen we u bijtijds op de hoogte houden.

Ook hebben we helaas geen bestuursvergadering kunnen houden en we zullen misschien in augustus weer eens bij elkaar komen. Het bestuur heeft echter wel besloten dat er een *Tinkoerier* zal verschijnen. Het resultaat ligt voor u. De redactie had nog een paar artikelen in portefeuille. Onder andere een mooi artikel van

- Karsten Vandebotermet over een Leuvense tinnen schuttersprijs 1635 en
- Henk van Wijk besteedt in zijn artikel *Literatuur over tin* aandacht aan de Deventer tinnegieters-familie Noordink. Deventer krijgt de volle aandacht, ook vanwege het bezoek vorig jaar aan het Coopmanshûs van Hans Smelik en Adries Stokking en het artikel in de vorige Tinkoerier.

Onze bibliothecaris is druk bezig met de afronding van een register op de tot nu toe verschenen Tinkoeriers. We hopen dat per e-mail aan u dit najaar te kunnen toesturen.

Voor de hele detailhandel is het een moeilijke tijd. Ook de meeste kunst- en antiekzaken hebben twee maanden lang hun deuren gesloten gehouden en laten nu weer mondjesmaat bezoekers toe. Voor de beurzen is het voorlopig een ramp. De Tefaf is halverwege de duur gesloten. Veel deelnemers zijn ziek thuisgekomen en ondervinden nog steeds de hinder van het virus. Of de beurs in Breda doorgaat is nog steeds de vraag. De Pan-directie heeft inmiddels laten weten dat de beurs wordt verschoven naar 2021. Voor diegenen die het nog niet weten. De Panbeurs is losgekoppeld van de Tefaforganisatie en heeft een nieuwe directeur in de persoon van Mark Grol, oud-directeur van Sotheby's Amsterdam en Londen.

Afb. 2. Detail deksel

Het wordt helaas een mager verenigingsjaar, maar hopelijk kunnen we volgend jaar er weer vol tegenaan. Als compensatie van wat we misgelopen zijn, kunnen we misschien een extra bijeenkomst organiseren. Ideeën hiervoor zijn altijd welkom.

Ondanks de crisis hebben we toch opnames kunnen maken voor Tussen Kunst en Kitsch in het Spoorwegmuseum in Utrecht. Dit keer was er een uitzondering gemaakt op de regel dat alle objecten voor ons nieuw zijn. Iedereen die geïnteresseerd was om een object in te sturen kon via de mail contact opnemen met de AvroTros en een foto meesturen. Wij kregen deze foto's doorgestuurd en konden een keuze maken. Een van de objecten die mij werd aangeboden was het kannetje met een ossenkop (afb. 1). Een bijzonder kannetje dat door een verkoper uit West-Engeland werd aangeboden. Op zijn beurt kocht hij het kannetje in een pandjeshuis of in een kringloop-winkel. Een Franse tinvriend bracht mij op de hoogte dat dit kannetje op internet werd aangeboden, maar ik kwam te laat; het was al verkocht. Zo kwam het kannetje voor beoordeling toch bij mij terecht.

Naar mijn mening is de ossenkop 'uit de tijd', m.a.w. deze versiering dateert uit dezelfde periode. Mogelijk is het kannetje - voor een bepaalde gelegenheid - gemaakt voor een slager of voor een lid van het slagersgilde (afb. 2).
Het is gemerkt op het handvat met het stadsmerk van Rotterdam, KK voor Klein Keur of RK voor Rotterdam Keur en in de band van de kroon de gietersinitialen HFVL. Gaan we in *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken* bij 'Rotterdam' zoeken naar een tinnegieter met die initialen dan komen we uit bij Hendrick Fransz van Lier (blz. 310, nr. 2298), werkzaam omstreeks 1644 tot omstreeks 1668 (afb. 3). Er staat geen merk afgebeeld in Dubbe. De vormgeving van het kannetje is zeker in de zeventiende eeuw te plaatsen en rechtvaardigt daarom de toeschrijving aan deze tinnegieter.

Namens het bestuur wens ik u – ondanks alle beperkingen – een mooie zomer toe en blijf gezond.

Jan Beekhuizen

Met dank aan AVROTROS voor het gebruik van de foto's, gemaakt door Leendert Jansen Mediafoto.

Afb. 3. Merk Hendrick Fransz van Lier

Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635

Tekst: K. Vandebotermet

Afb. 1.

In 1635 belegerde een geallieerd leger uit de Noordelijke-Nederlanden en Frankrijk de Brabantse stad Leuven, in de toen nog Spaanse Zuidelijke-Nederlanden. Dat beleg van Leuven vond plaats tijdens de Tachtigjarige Oorlog, tussen 24 juni en 4 juli 1635.
Het geallieerde aanvalsleger stond onder leiding van prins Frederik Hendrik van Oranje en de Franse maarschalken Urbain de Maillé-Brezé en Gaspard III de Coligny. De Spaanse troepen in de stad stonden onder leiding van Anthonie Schetz, baron van Grobbendonk en heer van Wezemaal.

In 1635 werd Ferdinand van Oostenrijk benoemd tot landvoogd. Hij voerde een agressieve politiek en wist de steden Trier en Sierck-les-Bains te veroveren. Daarop verklaarde Frankrijk de oorlog aan Spanje. Het Spaanse leger werd verslagen bij Les Avins. Al snel vormden de Republiek en Frankrijk een coalitie tegen het Spaanse Rijk. Kardinaal Richelieu en Frederik Hendrik van Oranje kwamen overeen de Spaanse Nederlanden onderling te verdelen. Bij Maastricht voegden hun legers zich samen met, naar verluidt, zo'n 50.000 soldaten.
Het grote geallieerde leger wist Tienen, dat beschermd werd door een klein garnizoen, zonder veel moeite in te nemen. Niet lang daarna volgden Diest (15 juni) en Aarschot (17 juni). Ondertussen versterkte landvoogd Ferdinand de vestingwerken van Leuven. Ferdinand bleef niet in Leuven wachten en verliet de stad. Door een rustpauze van het Frans-Nederlandse leger van acht dagen, gerekend tot de eigenlijk aanval

op Leuven, wist ook een groot deel van de Leuvense bevolking een veilig heenkomen te vinden.

De poging om Leuven in te nemen mislukte. Op 4 juli 1635 arriveerde er een leger uit Namen onder leiding van Ottavio Piccolomini. Daardoor waren de Franse en Nederlandse troepen genoodzaakt zich terug te trekken. Ze hadden ook al dagen last van voedseltekort, wat waarschijnlijk de doorslag gaf. Vlak na de aftocht van prins Frederik Hendrik keerde landvoogd Ferdinand terug naar Leuven met een leger van ruim 30.000 soldaten.
Van het Beleg van Leuven is een spotprent uit 1635 bekend, een ets door Pieter Francheys. De figuur van Sint-Pieter, de patroonheilige van Leuven, staat voor de stadsmuren, ter hoogte van de toren genoemd de Verloren Kost. Hij zwaait met zijn sleutels en geeft een trap aan een Franse soldaat. Sint-Pieter roept hem toe: *Hereseos fautor procul hinc pellaris et author: non cedo claves quas fidei hostis aves,* vertaald: *Jij, aanhanger en auteur van ketterij, zal ver van hier verdreven worden; ik geef de sleutels (van de stad) niet af, die jij, vijand van het geloof, verlangt* (afb. 1).

Om de mislukte inname te vieren organiseerden de Leuvenaars ieder jaar een processie om het einde van het Beleg van Leuven te herdenken. Deze processie was ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van het Beleg. De tweede zondag van juli vertrok de processie vanuit de Sint-Pieterskerk. De eerste maal vond de processie plaats op 8 juli 1635 om 12 uur, dus binnen een week na het einde van het beleg. Tot aan de Franse Revolutie bleef de processie jaarlijks uitgaan. Zij werd bijgewoond door de notabelen van de stad, het professorenkorps van de universiteit, de rederijkers en de schuttersgilden.
Na de vrome herdenking kwam natuurlijk ook het vermaak, zoals prijsschietingen, georganiseerd door de plaatselijke schuttersgilden.
In die context kunnen we gegarandeerd een uitzonderlijk zeldzaam en gegraveerd tinnen Spaans teljoor plaatsen, m.a.w. een breedgerand bord met een uiterst ondiepe platte bodem die in niveau weinig verschilt t.o.v. de brede boord. Het bord heeft een doorsnede van 22,5 cm.

Uit Leuven is daarenboven zo goed als geen tin meer bewaard gebleven dat ouder is dan het midden van de zeventiende eeuw.

Dit type bord werd door de Spanjaarden bij ons in de zestiende eeuw geïntroduceerd en is uiterst zeldzaam omdat er in de Zuidelijke-Nederlanden weinig bewaard gebleven zijn. Voor de stad Leuven is dit het enig gekende exemplaar (afb. 2). Uit Leuven is daarenboven zo goed als geen tin meer bewaard gebleven dat ouder is dan het midden van de zeventiende eeuw.
Aan de hand van een mooi en duidelijk ingeslagen rond eigendomsmerk, op de boord van het bord langs de bovenzijde, kunnen we opmaken dat het om een bord gaat van het Leuvense kruisboogschuttersgilde van Sint-Joris[1] en van de rederijkerskamer De Roose, ook De Rozelieren genaamd[2], die heel nauw met elkaar verbonden waren (afb. 3).

Ze ondersteunden elkaar op wedstrijden buiten de stad en deelden voor allerhande bijeenkomsten en vergaderingen, het Hoekhuis van het Tafelrond, aan de Hoekstraat langs het huidige Fochplein te Leuven. Het merk heeft als centrale voorstelling een kruisboog, symbool van het gilde, met daarrond rozentakken, symbool voor de rederijkerskamer. Linksonder in het merk, waar de rozentakken ontspruiten, zien we in schrijfletters de gecombineerde eerste naamsinitialen van beide corporaties: de J voor Joris en de R voor Roose (afb. 4). Hieruit kunnen we duidelijk opmaken dat ze in de eerste helft van de zeventiende eeuw samen een tinnen servies deelden om gebruik van te maken tijdens maaltijden, bij vergaderingen en feestelijkheden.

Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635

Afb. 2. Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635

Afb. 3. Het Leuvense kruisboogschuttersgilde van Sint-Joris en van de rederijkerskamer De Roose

Afb. 4. De J voor Joris en de R voor Roose

Op de boord van dit bord staat het opschrift HENDERICK DONCK ANNO 1635. Hij was de persoon die in 1635 dit Spaans teljoor tijdens een kruisboogschieting won.
Van deze Leuvenaar konden we nog de volgende gegevens terugvinden:
Henricus Donck (°20/10/1575 Sint-Pieterskerk, als zoon van Carolus, † 10/11/1653 of 6/12/1656 Sint-Pieterskerk) huwde vóór 1608 met Elisabetha Van Vlasselaer († 12/09/1648 Sint-Pieterskerk). Zij kregen drie (gekende) kinderen: Maria op 14/03/1608, Joannes Baptista op 14/ 05/1614 en Philippus op 16/04/ 1616. Henderick Donck moest dus nog 60 worden toen hij deze prijs won.
Centraal in het plat van het bord werd een adellijk wapenschild gegraveerd, van de schenker van dit bord (afb. 5). Hij betaalde ervoor en liet er dan ook zijn wapen op graveren, samen met de naam van de persoon die het gewonnen had en 1635, het jaar waarin de wedstrijd plaatsvond. Het ingeslagen eigendomsmerk benadrukt dat dit ter gelegenheid was van een wedstrijd bij het Leuvense kruisboog-schuttersgilde.
Het aanbrengen van een adellijk wapenschild op tinnen borden en schotels, of zelfs op platwerk in faience of porselein, getuigt van een eeuwenoude traditie waarbij de adel zich graag inliet met het reilen en zeilen binnen de schuttersgilden. Ze voorzagen de schuttersgilden graag van prijzen met hun persoonlijke wapenschild erop afgebeeld. In onze verzameling getuigen verscheidene eeuwenoude adellijke tinnen schuttersprijzen van dat gebruik. Dankzij het beleg van Leuven weten we dat er een allegaartje van adel van over heel Europa in Leuven aanwezig was. Dat maakt het er niet gemakkelijk op om dit wapenschild ooit te kunnen toewijzen.

Er was de plaatselijke adel, de adel onder de studenten van de universiteit en die onder de Spaanse troepen, die bovendien versterkt waren met gewapende mannen afkomstig uit Wallonië, Ierland en het Rooms-Duitse rijk, allen trouw aan de Spaanse koning. Baron Anthonie Schetz leidde dit geheel en had als commandanten naast zich voor elk niet-Spaans regiment: Jean d'Aubremont (Walen), Thomas Preston (Ieren) en Adolf von Eindholt (Duitsers).
Op de achterzijde van het bord, in de brede rand van het Spaans teljoor, werden de keurmerken geslagen van de Leuvense tinnegieter Jonas de Raijmaecker. Deze merken worden hier voor de eerste maal gepubliceerd. Ze waren ons voor de ontdekking van dit bord nog niet bekend: rechts Sint-Pieter, de patroonheilige van Leuven met de sleutel van de hemelpoort in de hand, en de naamsinitialen van de tinnegieter, en links, als herkomstmerk en als kwaliteitsmerk, een gekroonde roos, eveneens met de naamsinitialen van de tinnegieter.

Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635

Afb. 5. Adellijk wapenschild van de schenker

Van deze tinnegieter konden we volgende gegevens terugvinden: Jonas de Raijmaecker, geboren 3-08-1606 Sint-Pieterskerk, werd meester op 19-06-1633. Hij huwde op 9-07-1633 met Elisabeth de Smet in de Sint-Pieterskerk en werd in dezelfde kerk op 24-0-1669 begraven. Hij werd meermaals deken in het smedenambacht en woonde in het huis Henegauw in de Naamsestraat (afb. 6).
Dit Spaans teljoor uit 1635 is momenteel de oudste mij bekende gegraveerde tinnen schuttersprijs uit de Zuidelijke-Nederlanden. De op een na oudste is er eentje uit 1672 van het Sint-Jorisgilde van kruisboogschutters te Brussel, dat nog in het bezit is van dit gilde maar bewaard wordt in het Brusselse Museum voor Kunst & Geschiedenis, het vroegere Jubelparkmuseum.

Misschien nog leuk om mee te geven is dat dit bord een hele weg heeft afgelegd om terug naar het Leuvense te komen. Het is ooit in Oostenrijk beland, mogelijk al toen de Zuidelijke- Nederlanden in de achttiende eeuw nog tot de Oostenrijkse gebieden behoorden. Via een antiekhandelaar ging het recentelijk naar Duitsland, waarna het naar Nederland verhuisde, om dan uiteindelijk terug naar de Leuvense regio te komen. Momenteel wordt het bewaard bij een privéverzamelaar in Kortenberg.
Tot slot willen we de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Leuven en omgeving bedanken voor de informatie over Henderick Donck/ Henricus Donck.
De geschiedkundige informatie over het Leuvense kruisbooggilde van Sint-Joris en over de rederijkerskamer De Roose vonden we terug in de begeleidende teksten bij een achttiende-eeuws beiaardhandschrift in *Het liedeken van de Lovenaars.* Een achttiende-eeuws Leuvens beiaardhandschrift. Facsimile-uitgave met een inleiding door Luc Rombouts en Gilbert Huybens, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1990.
De informatie over de zeventiende-eeuwse tinnegieter Jonas de Raijmaecker vonden we terug in: *Leuvense tinnegieters (1279-1892) en hun werken (17de-19de eeuw)*: bijdrage tot de geschiedenis van het tinnegietersambacht te Leuven, verhandeling tot het bekomen van de graad van Licentiaat in de Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis door Marc Mees, KU Leuven, 1984.

Afb. 6. Merk van Jonas de Raijmaecker

Voor onze informatie over het beleg van Leuven en de spotprent uit 1635 raadpleegden we Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Beleg_van_Leuven

NOTEN

1 Het Grote Gilde van de Kruisboog van Leuven zou teruggaan op het keurkorps van 25 schutters dat tot stand kwam in het midden van de 13de eeuw, tijdens de burgeroorlog tussen de Colneren en de Blankaarden, twee fracties binnen het Leuvense patriciaat in een conflict rond de Brabantse erfopvolging. Het gilde werd in 1267 bekrachtigd door Hertog Jan I, die als overwinnaar uit de strijd om de erfopvolging was gekomen. In 1423 werd het ledenaantal op 60 man gebracht. Daardoor kreeg dit Sint-Joris gilde de bijnaam Gulde van de Sestigen. Het gilde noemde zichzelf de Principaelste Hooftgulde van Brabant en mat zich daarmee dezelfde positie aan als De Roos bij de rederijkerskamers. M.a.w. de andere Brabantse kruisboogschuttersgilden waren voor gildereglementen, problemen, geschillen en rechtspraak aangewezen en verantwoording verschuldigd aan het Leuvense hoofdgilde.

2 De Roos of de Rozelieren is de oudste rederijkerskamer van Leuven en mogelijk wel de oudste van Brabant. Ze werd in 1444 door de Souvereine Raad van Brabant erkend als de Opperhooft Rhetorijcke Gulde die haar gezag kon laten gelden over alle rederijkerskamers van Brabant.

Een speciale beddenkruik

Tekst en fotografie: J.F.H.H. Beekhuizen

We kennen allemaal de tinnen cilindrische beddenkruik, die gevuld wordt met warm water (afb. 1). De voorloper is de messing of koperen beddenpan, waarin hete kooltjes voor de verwarming zorgden. In de loop van de negentiende eeuw ging het slecht met de productie van tin. Deels kwam dat door het veelvuldig gebruikt van aardewerk en porselein. Gemakkelijker te onderhouden dan tin, maar wel kwetsbaarder. Een van de laatste huishoudelijke producten die door tinnegieters in die tijd werden vervaardigd waren de beddenkruiken in verschillende vormen. Door de goede geleiding – het warme water bleef heel lang warm – waren het populaire voorwerpen in het huishouden. Menigeen onder ons heeft zo'n kruik nog wel in bed gehad. Wel met een handdoek of een andere stoffen bekleding erom, want anders verbrandde je de voeten. De kruiken werden tot in de twintigste eeuw gemaakt. In die tijd kwamen ook de messing en koperen kruiken in gebruik.

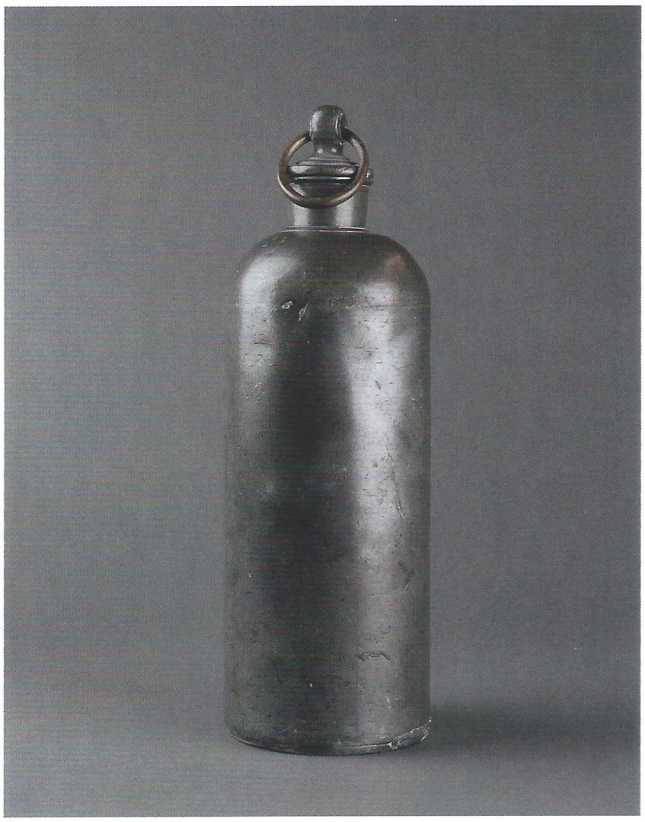

Afb. 1 | **Beddenkruik met messing ring**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: viermerk met gietersinitialen HK voor Hendrik Kamphof, Zwolle, geboren 1833, werkzaam van omstreeks 1864 tot 1923, overleden 1923, of Jacobus Arnoldus Kamphof, geboren 1871, gehuwd 1909, werkzaam van omstreeks 1909 tot 1939, overleden 1961.

Periode: 2e helft 19e eeuw/1e helft 20e eeuw
Hoogte: 29,4 cm
Diameter bodem: 9,8 cm
Gewicht: 1254 g

Literatuur merk:
B. Dubbe - Nederlandse Tinnegieters en Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 373 en 374, nr. 2134-5 en 2135-5

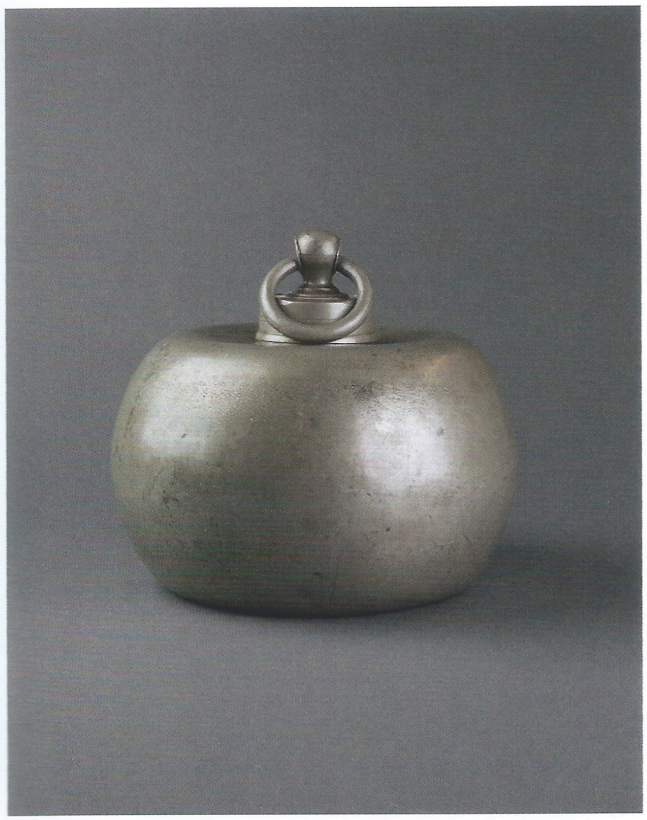

Afb. 2 | **Beddenkruik met tinnen ring**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met niet leesbare gietersinitialen en ingeslagen cijfer 2.

Periode: 19e eeuw
Hoogte: 16,5 cm
Diameter bodem: 13,5 cm
Gewicht: 1800 g

Afb. 3 | **Beddenkruik met tinnen ring**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met niet leesbare gietersinitialen. Dezelfde gekroonde roos als bij de bolle kruik.

Periode: 19e eeuw
Hoogte: 18,3 cm
Diameter bodem: 16,2 cm
Gewicht: 2156 g

Een speciale beddenkruik

Afb. 4 | **Koets- of beddenkruik met tinnen ring**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in het hart van de roos de letter F voor Fijntin en niet leesbare gietersinitialen en engelmerk met deels weggesleten gietersnaam (I)M Tindemans voor Johannes Mathias Tindemans, Weert, geboren 1789, gehuwd 1815, werkzaam van 1815 tot 1870, overleden 1870.

Periode: 19e eeuw
Hoogte: 17,2 cm
Breedte: 23,0 cm
Diepte: 10,0 cm

Literatuur:
J.F.H.H. Beekhuizen – Weerter Tin, Amsterdam 2014, blz. 110 en 111, nr. 46.

Literatuur merken:
B. Dubbe e.a. - Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 358, nr. 2991 en 2991-2/2991-1.

Afb. 5 | **Koets- of beddenkruik met tinnen ring**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de band van de kroon gietersinitialen AP = Arnoldus Princen, Weert, geboren 1764, werkzaam omstreeks 1812 – 1832, overleden 1832.
Rechts van de gekroonde roos een tweede (gieters) merk met naam S PRINCEN voor Servaas Princen, Weert, geboren 1809, in 1869 vertrokken naar Valkenburg, overleden 1883.
Eén zijde met gravering in de vorm van bloemen; aan de andere zijde gegraveerde eigenaarsinitialen APIG.

Periode: 1e/2e kwart 19e eeuw of 2e helft 19e eeuw
Hoogte: 20,4 cm.
Breedte: 24,5 cm.
Diepte: 8,7 cm.
Gewicht: 2036 gram.

Literatuur:
J.F.H.H. Beekhuizen – Weerter Tin, Amsterdam 2017,

Literatuur merk:
B. Dubbe e.a. – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 357, nr. 2664 en 2664-1.
J.F.H.H. Beekhuizen – Weerter Tin, Amsterdam 2014, blz. 134, afb. 28.

Het is zeer bijzonder dat een object merken draagt van twee verschillende tinnegieters. Het meest voor de handliggend is dat Servaas Princen de werkplaats na het overlijden van zijn broer in 1832 heeft overgenomen, inclusief de aanwezige – gemerkte - voorraad en dat hij zijn eigen merk nageslagen heeft. Op die manier werkte hij als wederverkoper met zijn eigen merk. Tot op heden het tweede object dat gemerkt is door Servaas Princen (zie Weerter Tin 2014, blz. 134, afb. 28).

Een speciale beddenkruik

Afb. 6 | **Koets- of beddenkruik, 's-Hertogenbosch**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de band van de kroon de gietersinitialen IVE en engelmerk met gietersnaam I. VAN ENGELEN voor Jacobus van Engelen, geboren te Heusden in 1789, gehuwd in 1824, werkzaam van omstreeks 1824 tot 1848, overleden in 's-Hertogenbosch in 1848.

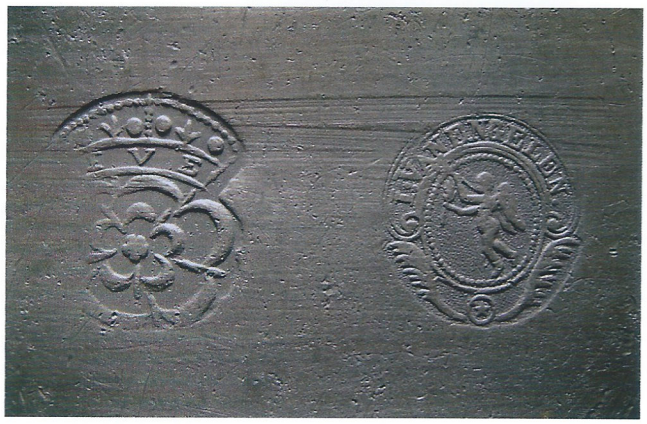

Hij genoot zijn opleiding bij C. Sprengers in Heusden en was meesterknecht bij Franciscus van den Bogaert.

Periode: 2e kwart 19e eeuw
Hoogte: 10,7 cm
Breedte: 18,9 cm
Gewicht: 1592 g

Literatuur:
B. Dubbe e.a. - Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 243, nr. 1597 en 1597-1.

Literatuur vergelijk:
J.F.H.H. Beekhuizen - Tin - Étain - Pewter - Zinn, 25 Jaar Nederlandse TinVereniging, Tin van de leden, Amsterdam 2018, blz. 73, nr. 46.

Heel bijzonder zijn deze messing/bronzen bedden-kruiken. Niet met heet water gevuld, maar met een ijzeren staaf, die eerste op of in het vuur werd verhit en daarna in de kruik werd opgeborgen.
Dit soort kruik is zeer zeldzaam.

Afb. 7 | **Bronzen/messing kruik**

Gegraveerde eigenaarsinitialen DMLDB.
Chemische samenstelling (gemeten via PMI):
Cu 80
Zn 6
Pb 7
Sn 3

Lengte (zonder ring): 24,5 cm
Diameter: 6,0 c.
Gewicht: 1297 g

De ijzeren staaf ontbreekt.
Deze kruik dateren wij einde achttiende eeuw.

Een speciale beddenkruik

Afb. 8 | **Bronzen/messing kruik**

Plaats van vervaardiging: mogelijk België.
Ingeslagen eigenaarsinitialen MB.
Chemische samenstelling (gemeten via PMI):
Cu 81
Zn 7
Pb 7
Sn3

Periode: 18e/19e eeuw
Lengte: 24,5 cm
Diameter: 6,2 cm
Gewicht: 1602 g
Gewicht ijzer: 474 g

Literatuur vergelijk:
J. Toussaint – Art du laiton Dinanderie, Guide du visiteurs no. 7, Namen 2005, blz. 27. Ingekrast jaartal 1501 (zie afbeelding). Naar onze mening is deze datering te vroeg. Wij dateren deze handenwarmer einde achttiende eeuw.

Handwarmers van messing. 1501
L .: 15 cm (met beugel).
L. (stuk ijzer): 7,7 cm
Komt uit een klooster in Namen.
Coll. SAN, inv. nr. 65
Bibl. .: Dasnoy nr. 65

Literatuur over tin

Tekst: H.B. van Wijk

Zes generaties van de familie Noordink, Noordinc, Noording, Noordinck, Nordinck.

Er is veel variatie in de spelling van de namen. Daarom is er voor gekozen de achternaam als N te vermelden.

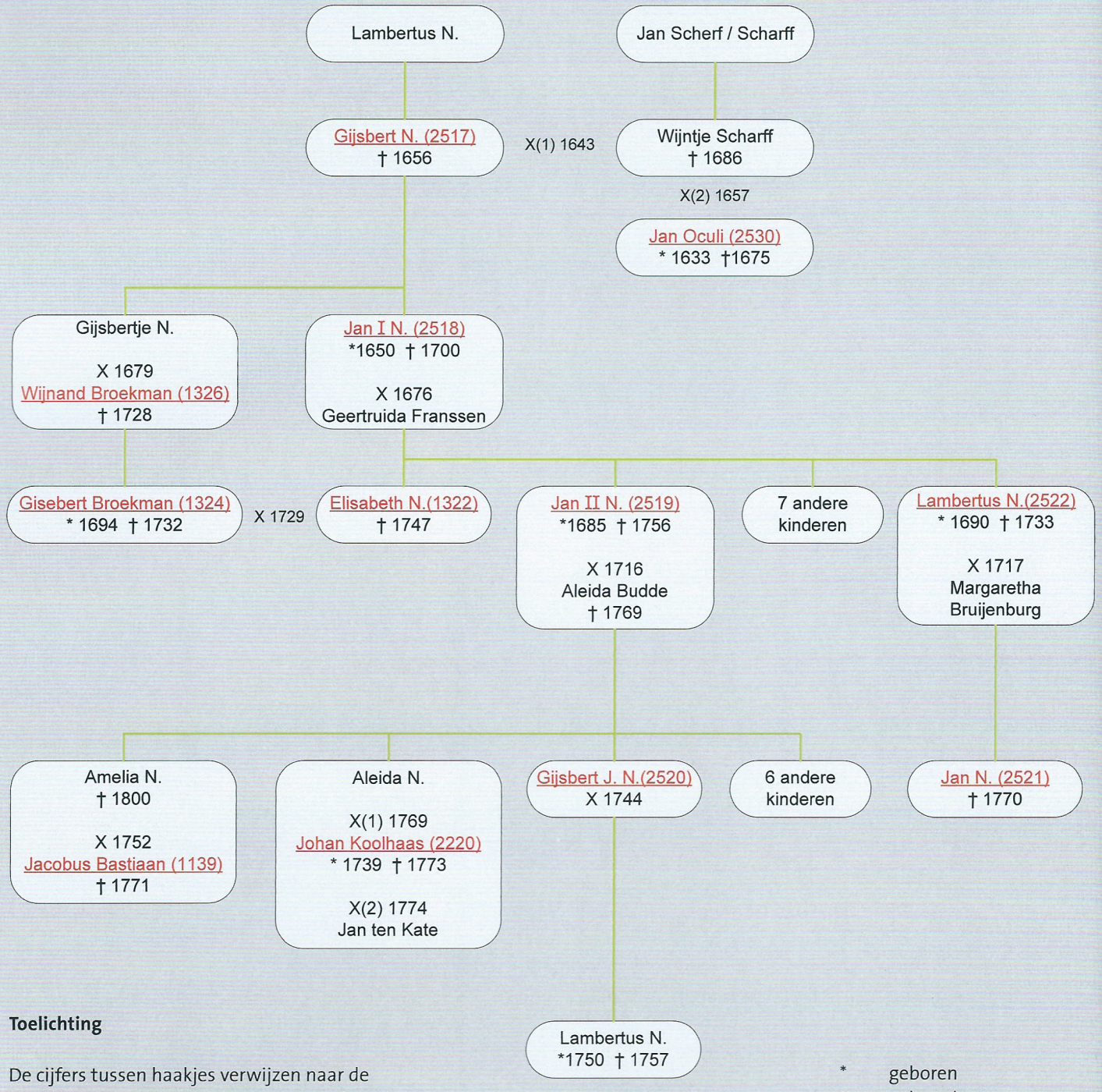

Toelichting

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de corresponderende NTT-nummers in de digitale merkenbank. De groene lijnen zijn nakomelingen. Rode onderstreepte namen zijn tinnegieters.

*	geboren
X	gehuwd
X(1)	1e maal gehuwd
X(2)	2e maal gehuwd
†	overleden

Afb. 1. Stamboom met familiebetrekkingen van de tinnegietersfamilie Noordink
(met dank aan Aart Korstjens voor de grafische vormgeving en de toevoeging van de NTT-nummers)

Goed nieuws voor degenen die zich wel eens scheel gezocht hebben naar de bladzijde waar een afbeelding wordt besproken in Dubbe's *Tin en tinnegieters in Nederland* (2e druk). U ziet in het boek een voorwerp afgebeeld, maar waar is de tekst die daarbij hoort (als die er is)? Laten we Afbeelding 75 op pag. 147 nemen.

Uw bibliothecaris heeft in zijn coronaperiode tabellen gemaakt, waarin deze vraag wordt beantwoord. U bent natuurlijk vertrouwd met de literatuurlijst op onze website. Ga naar inventaris nummer 2153 en daar zijn de tabellen. U weet wel, in de blauwe balk bovenaan kun je aanklikken dat de lijst op nummer-volgorde gesorteerd moet worden.

Er zijn verwijzingen van een afbeeldingnummer naar de paginanummers waar die afbeelding besproken wordt (genoemde Afbeelding 75 op de pag. 165 en 234), of andersom, naar de pagina waar een besproken voorwerp wordt afgebeeld.

Voor figuren geldt hetzelfde. Dubbe werkt met Afbeeldingen en Figuren – alle merken bijv. zijn figuren – en verder vind je op welke pagina een bepaalde noot wordt besproken. Een aanvulling kortom op de in het boek opgenomen registers die deze en gene van pas kan komen.

Aart Korstjens heeft een stamboom gemaakt van relaties tussen Nederlandse tinnegieters vanaf begin achttiende eeuw. De stamboom is zeer overzichtelijk en als losse bijlage bij deze *Tinkoerier* gevoegd. De toelichting die Aart erbij schreef is in deze *Tinkoerier* zelf opgenomen. Houdt u dat duo dus bij elkaar. Het is werkelijk een kunststukje dat grote inhoudelijke kennis verraadt.

De naam Noordink (linksboven in de stamboom - afb. 1) deed me eraan denken dat ik eerder beloofde op die familie te zullen terugkomen. De aanleiding was dat ik bij het schrijven van het artikel over de Amsterdamse tinnegieters in 1742 op iets geks was gestuit.[1] In dat artikel besprak ik de relatie tussen de gegevens op de huurtinplaat die door Jan Beekhuizen in *Nederlandse Tinnegieters en Tinmerken* is besproken en die in een boek van Oldewelt over een bijzondere belastingheffing in 1742. Ene Lambert Noordink in Amsterdam, werkzaam vanaf ongeveer 1717 tot zijn overlijden in 1757, stond niet in het belastingkohier van 1742. Wel een weduwe, in het boek van Oldewelt nog niet als tinnegieter, maar later wel als zodanig onderkend. Op de huurtinplaat die begon in 1742 stond Lambert Noordink weer wel, als nr. 35. Dat laatste was dus niet tegenstrijdig met de overlijdensdatum van 1757 en deed dus geen belletje rinkelen. Waarom stond hij dan niet in Oldewelt?

Mijn vaste vraagbaak Chris Teulings verschafte mij de oplossing. Het was niet deze Lambert Noordink die in 1757 overleed maar een naamgenoot en achterneefje van hem, de 7-jarige zoon van de tinnegieter Gijsbert

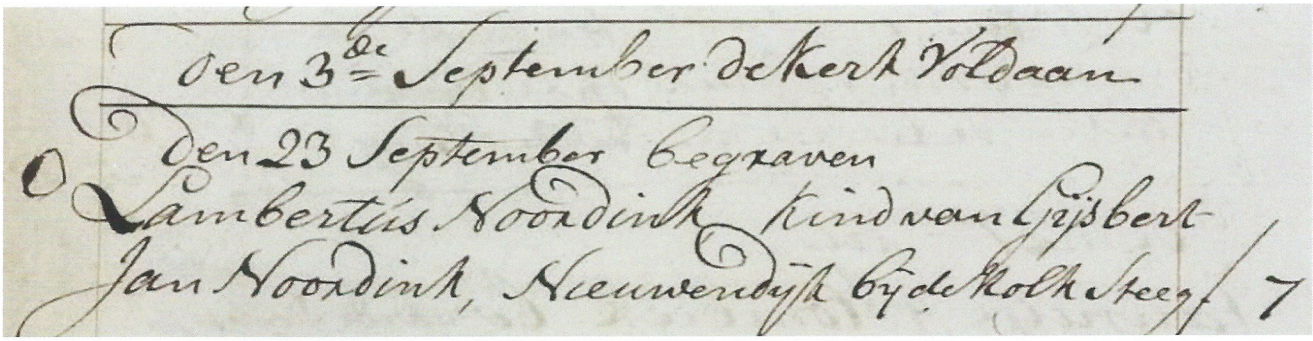
den 3de September de Kerk Voldaan
den 23 September begraven
Lambertus Noordink kind van Gijsbert
Jan Noordink, Nieuwendijk bij de Kolk Steeg 7

Afb. 2. Overlijdensakte van Lambert Noordink in 1757 op 7-jarige leeftijd

J. Noordink (nummer 51 op de huurtinplaat - afb. 2). De Lambert van de in Oldewelt genoemde weduwe overleed al in 1733. De weduwe zette de zaak voort en – zoals toen gebruikelijk – bleef de stempels van haar echtgenoot gebruiken, ook op het huurtin.

De bron van deze fout is Dubbe 1978, pag. 329. Waar hij dit gegeven aan ontleent is niet vermeld. Wij hebben het nu natuurlijk wel veel gemakkelijker dan ruim veertig jaar geleden wat bronnenonderzoek betreft, door de bijna eindeloze zoekmogelijkheden per computer. Zo zijn familieberichten te zoeken via de site Delpher, waar doorzoekbaar op trefwoord, veertien miljoen Nederlandse krantenpagina's beschikbaar staan![2]

Van het een komt het ander, het uitzoeken van deze familierelaties leverde de hier getoonde stamboom op. Het uitgangspunt bij mij is niet, zoals bij Aart Korstjens, de relatie tussen bedrijven, maar de familierelatie van tinnegieters, hier met de familie Noordink als spin in het web. De personen die rood onderstreept zijn, zijn tinnegieters. Met uitzondering van de bovengenoemde Noordinks was de hele familie in Deventer gevestigd.

Men trouwde niet alleen binnen de kerk, men trouwde ook binnen het ambacht. Economische motieven zullen daaraan niet vreemd geweest zijn, naast beperkingen die het gildewezen oplegde en niet altijd tot heil van volleerde gezellen.[3] Dat daarbij weleens een leeftijdsverschil optrad, zoals tussen Wijntje Scharff en Hendrick Oculi, soms in combinatie met een latere huwelijksleeftijd, zoals bij Aleida Noordink, soit.

Geraadpleegde literatuur:

B. Dubbe, *Tin en tinnegieters in Nederland,* 1978
Idem, 'Het tinnegietersambacht te Deventer', in: *Verslagen en Mededelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis,* 77e stuk, 1962, p. 37 – 148

NOTEN

1 Literatuur over tin, *De Tinkoerier*, jrg. 25, nr. 1, aug. 2017, p. 22 - 28
2 Daarbij is de variatie in spelling van namen wel een belemmering, zoals bij Noordink: Noordinc, Noording, Noordinck, Nordinck; die moet je allemaal nagaan
3 Uit een bespreking in *TSEG, tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis*, vol. 17, nr. 1, 2020, blijkt dat Sheilagh Ogilvie in haar boek *The European Guilds. An Economic Analysis*, Princeton 2019 over ambachtsgilden en in andere publicaties concludeert dat het gildewezen op geen enkele wijze heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van *human capital*, noch aan economische groei. Daarmee gaat zij in tegen de meestal gehoorde stelling dat het gildewezen goed was voor de maatschappelijke vooruitgang. Napoleon had toch gelijk?!

Ieder nadeel heeft zijn voordeel

M. Ramge

Ieder nadeel heeft zijn voordeel

Tekst: M. Ramge

Het was een stralende dag en heel Nederland genoot volop van de zomer. Ik niet, noodgedwongen zat ik aan huis gekluisterd. Een hernia lag hieraan ten grondslag. Na verschillende foutieve diagnoses waarbij ik aangemoedigd werd vooral veel te bewegen was uiteindelijk het devies: *mak aan doen*. Actief als ik altijd ben, was niet alleen de helse pijn een ware kwelling, ook de beperking in mobiliteit was een zware straf.

Mijn actieradius was in-en-om het huis en wat was ik op dat moment blij met het fenomeen internet. Via dit digitale medium kon ik mijn wereld vergroten. Ik stortte me volledig op het internet, speurend naar tin, uiteraard. Er waren nog zoveel objecten in mijn collectie waar ik nader onderzoek naar wilde doen, en natuurlijk was ik op jacht naar nieuwe 'pareltjes'. Ik speurde alle hoeken en gaten van het world-wide-web af, bood op veilingen en nota bene op Marktplaats werd mijn aandacht getrokken door een bijzonder object. Een tinnen gewicht, sluitgewicht leerde ik later. Maar daar ging wel een en ander aan vooraf.

Ik belde de aanbieder in kwestie die mij wees op meerdere advertenties waar hij tin te koop aanbood. Al met al een paar interessante dingen en ik werd enthousiast. Ik deed een bod en de verkopende partij wilde een paar dagen bedenktijd. Na een paar dagen vond ik dat mijn geduld lang genoeg op de proef was gesteld en ik belde hem wederom. Met lichte twijfel in zijn stem accepteerde hij mijn bod, en terloops zei hij dat hij nog veel meer tin te koop had. Ik vroeg hem waar hij deze tinnen spullen vandaan had en dat maakte het verhaal nog interessanter! De inmiddels gepensioneerde timmerman had deze collectie tin verkregen via een opdracht bij een baron. Tijdens een grote klus bleek dat de baron ernstig ziek was, en dat zijn dagen waren geteld. De baron was echter heel content met de werkzaamheden van de timmerman, en voorzag dat na zijn dood de familie aan de haal zou gaan met het erfgoed en dat de timmerman naar zijn centen kon fluiten. De baron fluisterde de timmerman in dat hij voor de zekerheid wat waardevolle spullen als onderpand mocht meenemen. Zo verkreeg de timmerman naast een aantal schilderijen een buitengewone collectie tin.

Achteraf bleek de inschatting van de baron correct, geld voor zijn klus heeft de timmerman nooit ontvangen van de erfgenamen. En nu, ongeveer tien jaar na dato, was het tijd om deze betaling in natura om te zetten in euro's.

Inmiddels was mijn enthousiasme en interesse tot het hoogtepunt gestegen en spraken we af dat ik nog diezelfde middag langs zou komen in Scheveningen. Er was echter een klein probleem, autorijden was door mijn medicatie niet mogelijk, tillen al helemaal niet en de hele wereld om me heen vierde vakantie. Behalve mijn vader die direct enthousiast was en aanbood met me mee te gaan naar Scheveningen.

Bij aankomst bleek niks te veel te zijn gezegd. De voormalige werkplaats was rijkelijk gevuld met onder meer de bijzondere collectie van de baron en nog vele andere antiquiteiten. Behalve timmerman bleek hij een verwoed verzamelaar van antiek. We kwamen tot een goed akkoord en ik heb de gehele tincollectie gekocht.

Literatuur

De hier afgebeelde objecten zijn voor een deel opgenomen in: J.F.H.H. Beekhuizen - Kopieën, 19e - 20e eeuw, in: *Tin - Étain - Pewter - Zinn*, Amsterdam 2018, blz. 429 - 435.

Afb. 1 | **Sluitgewicht**

Gemerkt op het deksel met twee fabrieksmerken. Verder veel ijkcijfers. Twaalf binnenbakjes - het kleinste ontbreekt. Alle gemerkt en voorzien van ijkcijfers.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte (incl. handvat): 17,5 cm
Hoogte: 10,5 cm
Diameter boven: 13,5 cm
Diameter bodem: 9,0 cm
Gewicht: 9648 g

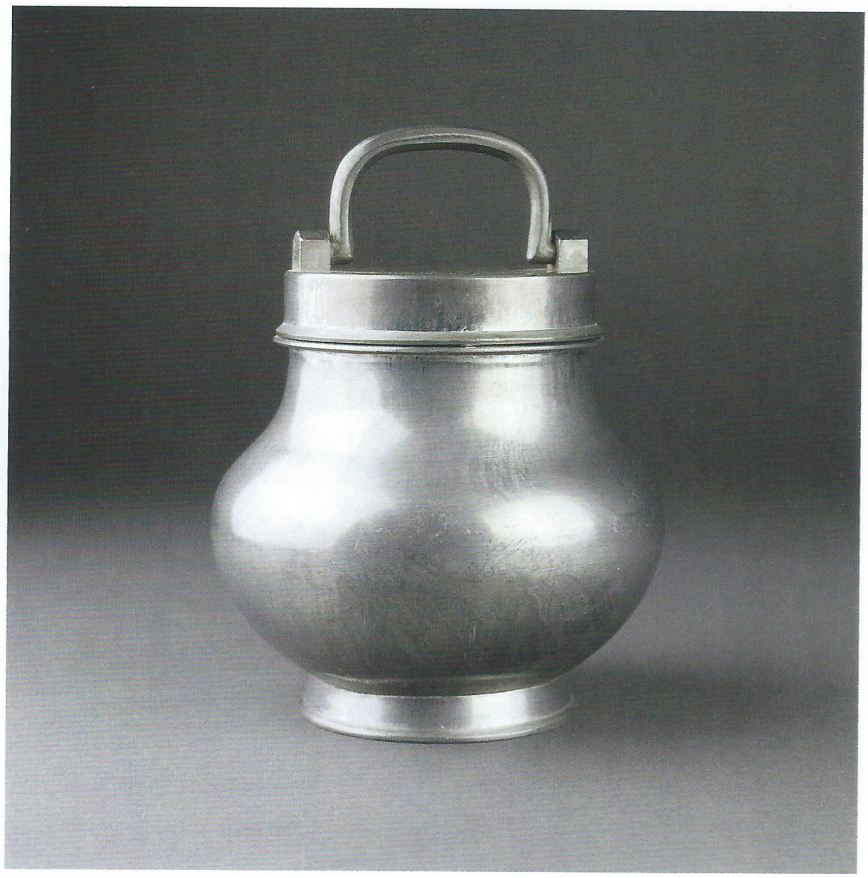

Afb. 2 | **Twee bouillonpotten met scharnierende handvatten**

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: fabrieksmerk (hetzelfde als van het sluitgewicht). Op het deksel hetzelfde merk. Geen gaten in de voetplint. Met binnendeksels.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte (incl. handvat): 17,0 cm
Hoogte: 12,9 cm
Diameter voet: 8,5 cm
Gewicht: 890 g en 902 g

Afb. 3 | **Een van twee Stegkannen. Verticaal gegoten!**

Eenkakig scharnier met duimrust in de vorm van een voluut. Vraagtekenvormig handvat. Scharnierend klepje met eenkakig scharnier en haakvormige duimrust. Op het deksel een Morenkop.
Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gietersmerk in de vorm van een lopende beer naar links en gietersinitialen DH voor Daniël Hemmann, Bern, vermeld in 1730, overleden 1750. Op het handvat merk in de vorm van een dubbelkoppige gekroonde adelaar Dat merk is ook te vinden op het klepje van de schenktuit.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 27,5 cm
Diameter voet: 10,0 cm
Gewicht: 1348 g en 1350 g

Het feit dat hier een authentiek merk gebruikt is van een tinnegieter die in de achttiende eeuw in Bern gewerkt heeft, geeft te denken. De andere merken zijn duidelijk niet uit de achttiende eeuw, maar het merk van Daniël Hemmann kan velen op het verkeerde been zetten.

Afb. 4 | **Twee zgn. Humpen**

Tweekakig scharnier en een getorst bolletje als duimrust.
Gebogen handvat. Gemerkt op de bodem: zes verschillende merken, waarvan vier aan de buitenkant van de bodem; twee op het deksel en een op het handvat.
Aan de binnenkant is een meegegoten bodemmedaillon.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 21,0 cm
Diameter voet: 13,0 cm
Gewicht: 1160 g en 1174 g

De hoeveelheid merken op deze twee Humpen is overdreven en per definitie verdacht.

Afb. 5 | **Lezenaar**

Niet gemerkt.
Gegraveerd jaartal 1764 en gegraveerde eigenaarsinitialen ICM.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 6,0 cm
Hoogte (opstaand): 18,5 cm
Lengte: 29,0 cm
Breedte: 24,4 cm

Ieder nadeel heeft zijn voordeel

Afb. 6 | **Paar gegraveerde drinkbekers**

Voorstelling: edelman met wapenschild en twee klimmende eenhoorns met daartussen wapenschild als bij de edelman en jaartal 1663. Mogelijk huwelijksbekers.
Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: vijfpuntige ster in cirkel, merk in de vorm van een kruis met initialen SV en merk met de letter M.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 14,5 cm
Diameter voet: 7,0 cm
Diameter bovenrand: 9,0 cm
Gewicht: 366 g en 404 g

Opvallend is dat de bekers slijtageplekken en krassen op dezelfde plaats hebben. Ook de gietfoutjes zijn identiek.

Afb. 7 | **Zandloper met gravering: NUMERO en HORAS**

Gemerkt aan de buitenzijde: tweemaal fabrieksmerk en ETAIN.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 12,5 cm
Diameter: 6,0 cm
Gewicht: 382 g (incl. glas en zand)

Ieder nadeel heeft zijn voordeel

Afb. 8 | **Donderglas in tinnen montering**

Gemerkt op de voorzijde: tweemaal merk met de letter M en eenmaal merk met initialen SF. Aan de achterzijde gegraveerde tekst: SI HIC ASCENDIT AQUQ DE CAELO DESCENDET* en jaartal 1789.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 26,5 cm
Lengte: 12,5 cm
Breedte: 10,0 cm
Gewicht (zonder glas): 874 g

** Als het peil zakt komt het regenwater naar beneden (vrije vertaling)*

Afb. 9 | **Kandelaar naar Portugees voorbeeld**

Gemerkt aan de binnenkant van de voet: drie merken. Gegraveerde tekst op de voet: SS. COSMA ET DAMIANUS en jaartal 1677*.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 31,0 cm
Diameter voet: 14,0 cm
Gewicht: 684 g

** De gravering suggereert, ten onrechte, dat de kandelaren deel uitgemaakt hebben van de basiliek St. Cosma en Damiano in Rome*

Afb. 10 | **Conische schenkkan met deksel met schuif**

Eenkakig scharnier. Gebogen handvat.
Gemerkt op het handvat: dubbele adelaar en aan de buitenkant van de bodem een engelmerk met BLOCK ZINN. Aan de binnenkant van de bodem is een meegegoten medaillon aangebracht.

Periode: 1880 - 1910
Hoogte: 27,0 cm
Diameter bodem: 16,5 cm
Gewicht: 2176 g

Afb. 11 | **Gegraveerde schotel met umbo**

Niet gemerkt. Waarschijnlijk dezelfde fabriek als de kleinere schotels.

Periode: 1880 - 1910
Diameter: 30,0 cm
Gewicht: 9,34 g

Afb. 12 | **Negen gegraveerde schoteltjes met umbo**

Gemerkt aan de achterzijde in de umbo: onduidelijke merken.

Periode: 1880 - 1910
Diameter: 21,5 cm
Gewicht: 510 g

Alle krassen op de schoteltjes zijn identiek en aangebracht op exact dezelfde plaatsen!

Afb. 13 | **Zeer grote schotel met reliëfrand en gravering op het vlak in de vorm van een faunenkop**

Gemerkt aan de achterzijde: drie merken.

Periode: 1880 - 1910
Diameter: 45,0 cm
Gewicht: 2500 g

Inventarisatie stempeldoos Rio

Tekst: A. Korstjens

In de inventaris van de faillieteboedel-veiling van Rio in Tiel in 2010 kwam ik in een kantoorkast een gele plastic bak met stempels tegen. Het ging mij wat te ver om de hele kavel te kopen want daar zat héél véél (o.a. kantoorstoelen) in waar ik absoluut geen raad mee zou weten. Op de dag dat alles opgehaald moest worden heb ik na wat onderhandelingen met de koper niettemin die plastic bak over kunnen nemen.

In totaal waren het 46 stempels. Niet alleen met merken van Rio, maar ook vele die in de loop van de bedrijfsgeschiedenis, bijvoorbeeld door boedel-overnames van concurrenten, werden toegevoegd. En natuurlijk zijn er ook stempels van derden, waarvoor in z.g. loonwerk tin gemaakt werd, want ook daarin was Rio erg groot. Opvallend is bijvoorbeeld een stempel met een viermerk van de firma Meeuws. Voor deze gerenommeerde tinnegieterij in 's-Gravenhage werd dus ook loonwerk gemaakt. Er zijn ook stempels van diverse Belgische en Duitse tinnegieterijen.

Maar het meest blij was ik met enkele stempels met de initialen ZL. Dat zijn dus écht de oudste, want die stammen nog uit de tijd dat de voorloper van de Rio-fabriek nog in Leerdam werkte onder de naam Zwartebol en van der Leede. In de stamboom van tinnegieters, die u als bijlage in dit nummer van *de Tinkoerier* vindt, zijn die beide namen terug te vinden.

In de bak zitten geen stempels met actuele merken die Rio nog gebruikte ten tijde van het faillissement. Daaruit mag, denk ik, de conclusie getrokken worden dat de stempels in deze bak afgekeurd waren. Bijvoorbeeld omdat ze eenmalig gebruikt zijn, dat er geen loonwerk meer gemaakt werd voor een derde partij of de stempels te versleten waren. Uit kostenoverwegingen werden stempels die versleten of vervallen waren soms opnieuw gebruikt. Ze werden dan afgeslepen en een stempelsnijder kon er een nieuw merk in snijden.

Inventarisatie stempeldoos Rio

Drie stempels zijn voorzien van de initialen ZL. Gezien de historie van het bedrijf Rio is het zéér aannemelijk - maar ik heb dat nog niet uit overlevering bevestigd kunnen krijgen - dat die initialen staan voor Zwartebol en van der Leeden.

Afb. 1 en 1a | **Inventarisnummer: R006**

Lengte: 116 mm
Gewicht: 137 gram
Tekst: (initialen) ZL
Informatie: de L is afwijkend van de L in inventarisnummer R0032.

Afb. 2 en 2a | **Inventarisnummer: R032**

Lengte: 98 mm
Gewicht: 114 gram
Tekst: (initialen) ZL
Informatie: de L is afwijkend van de L in inventarisnummer R006.

Afb. 3 en 3a | **Inventarisnummer: R016**

Lengte: 109 mm
Gewicht: 201 gram
Tekst: (initialen) ZL
Informatie: naar rechts lopende engel
Stempel is zwaar versleten.

Twee stempels zijn duidelijk herkenbaar van Rio.

Afb. 4 en 4a | **Inventarisnummer: R013**

Lengte: 79 mm
Gewicht: 101 gram
Tekst: TIEL RIO HOLLAND
Informatie: wellicht ook voor andere dan tinnen producten gebruikt. Bovenste deel en onderste deel zijn ten opzichte van elkaar 360° draaibaar.

Afb. 5 en 5a | **Inventarisnummer: R035**

Lengte: 35 mm
Gewicht: 59 gram
Tekst: ZUIVER TIN THIEL – TIN HOLLAND met de initialen PvL 93%
Informatie: merk is voorzien van de initialen van Piet van Leeuwen, destijds directeur van Rio. Opvallend is de gelijkenis met het (latere?) merk zoals dat te vinden is in mijn boek. Ook opvallend is het percentage van 93. Stempel is zwaar versleten.

Een aantal stempels met neutrale tekst. Ze zouden dus gebruikt kunnen zijn voor eigen werk, maar zeker ook voor werk voor derden (het z.g. loonwerk).

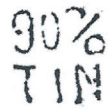

Afb. 6 en 6a | **Inventarisnummer: R038**

Lengte: 82,5 mm
Gewicht: 81 gram
Tekst: 90% TIN

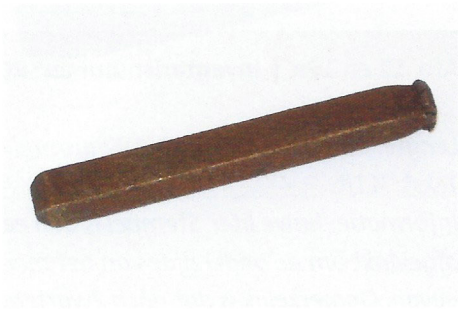

Afb. 7 en 7a | **Inventarisnummer: R040**

Lengte: 95,5 mm
Gewicht: 61 gram
Tekst: 90%
Informatie: zwaar versleten merk voor 90% tin.

Afb. 8 en 8a | **Inventarisnummer: R015**

Lengte: 116 mm
Gewicht: 109 gram
Tekst: 94% TIN

Inventarisatie stempeldoos Rio

95%

Afb. 9 en 9a | **Inventarisnummer: R011**

Lengte: 99 mm
Gewicht: 93 gram
Tekst: 95%
Informatie: 95% is een niet vaak gebruikt percentage voor tinlegeringen

ZUIVER TIN

Afb. 10 en 10a | **Inventarisnummer: R022**

Lengte: 110 mm
Gewicht: 242 gram
Tekst: ZUIVER TIN
Informatie: steel is voorzien van tekst MARATHON, ES en een nummer 8835

REIN-ZINN

Afb. 11 en 11a | **Inventarisnummer: R037**

Lengte: 84 mm
Gewicht: 112 gram
Tekst: REIN ZINN

½ Lit.

Afb. 12 en 12a | **Inventarisnummer: R033**

Lengte: 99 mm | Gewicht: 187 gram
Tekst: ½ Lit.
Informatie: halve liter. Stempel is aan een kant afgevlakt om de onderzijde van het merk aan te geven. Opmerkelijk is dat nóch Zwartebol nóch Rio ooit hun kannen hebben laten ijken.

®

Afb. 13 en 13a | **Inventarisnummer: R044**

Lengte: 112 mm
Gewicht: 63 gram
Tekst: R
Informatie: R in een cirkel van geregistreerd.

Afb. 14 en 14a | **Inventarisnummer: R012**

Lengte: 102 mm
Gewicht: 197 gram
Tekst: ETAIN 94%
Informatie: parelkroontje + roosje. België of Frankrijk?

Onder de neutrale stempels vallen natuurlijk ook de neutrale engeltjes.

Afb. 15 en 15a | **Inventarisnummer: R026**

Lengte: 90 mm
Gewicht: 102 gram
Tekst: geen
Informatie: naar rechts lopende engel met palmtak in parelrand.

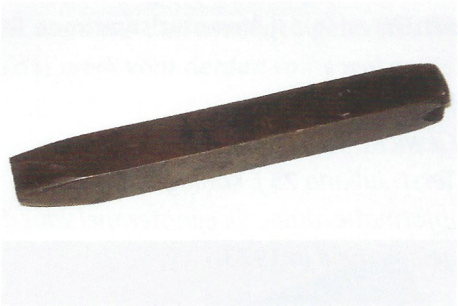

Afb. 16 en 16a | **Inventarisnummer: R028**

Lengte: 105,5 mm
Gewicht: 155 gram
Tekst: geen
Informatie: naar links lopende engel met bazuin. Stempel is aan de bovenzijde aan een zijde voorzien van een inkeping die de onderkant van het merk aangeeft.

Afb. 17 en 17a | **Inventarisnummer: R029**

Lengte: 55 mm
Gewicht: 64 gram
Tekst: geen
Informatie: aan een zijde een horizontale inkerving om de bovenzijde van het merk aan te geven. Naar rechts lopende engel met bazuin. Stempel is zwaar versleten, zodat het onduidelijk is wat er rechtsonder staat.

Inventarisatie stempeldoos Rio

Afb. 18 en 18a | **Inventarisnummer: R018**

Lengte: 109,5 mm
Gewicht: 169 gram
Tekst: 95% TIN
Informatie: vrijwel identiek aan R045 alleen het percentage wijkt af.

Afb. 19 en 19a | **Inventarisnummer: R045**

Lengte: 80,5 mm
Gewicht: 139 gram
Tekst: 90% TIN
Informatie: vrijwel identiek aan R018 alleen het percentage wijkt af.

Een aantal gelegenheidsstempels. Duidelijk gebruikt voor een eenmalige serieproductie.

Juliana
25 J.
Koningin
1948 1973

Afb. 20 en 20a | **Inventarisnummer: R003**

Lengte: 101 mm
Gewicht: 678 gram
Tekst: Juliana 25 j. Koningin 1948 1973
Informatie: duidelijk een stempel voor die speciale gelegenheid in 1973.

1935 - 1975
R.t.B

Afb. 21 en 21a | **Inventarisnummer: R017**

Lengte: 92,5 mm
Gewicht: 303 gram
Tekst: 1935 – 1975 R. t. B.
Informatie: gelegenheidsstempel 40 jaar (1975) RtB.

GISPEN'S
Z.V. - 2 KM

Afb. 22 en 22a | **Inventarisnummer: R036**

Lengte: 94 mm
Gewicht: 376 gram
Tekst: GISPEN'S ZV-2 KM
Informatie: aan één zijde horizontaal ingekerfd om de onderzijde van het merk aan te geven.
Gispen's ZV is de Zwemvereniging van het personeel van de Gispenfabriek die jaarlijks een twee kilometer zwemtocht organiseerde.

EIJFFINGER
1875-1975

Afb. 23 en 23a | **Inventarisnummer: R039**

Lengte: 105 mm
Gewicht: 382 gram
Tekst: EIJFFINGER 1875 - 1975
Informatie: ongetwijfeld gemaakt ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Eijffinger behangfabriek.

Werk voor derden was vroeger al niet ongewoon. Als een bedrijf het te druk had, werd werk uitbesteed. Soms werd dat dan merkloos geleverd, maar ik heb een aantal stempels aangetroffen die erop duiden dat werk voor derden soms wél gemerkt werd aangeleverd.

Afb. 24 en 24a | **Inventarisnummer: R001**

Lengte: 102 mm
Gewicht: 324 gram
Tekst: Geerinco ETAIN 94%/ 94% TIN
Informatie: gezien de tweetalige vermelding ETAIN/TIN waarschijnlijk een derden-stempel voor de Belgische markt. Geerinco is in 1949 opgericht in Dendermonde (B).

Afb. 25 en 25a | **Inventarisnummer: R008**

Lengte: 111 mm
Gewicht: 243 gram
Tekst: DECOROP ETAINS DU FAUBOURG 94%
Informatie: derden-merk voor België of Frankrijk?

Inventarisatie stempeldoos Rio

Afb. 26 en 26a | **Inventarisnummer: R019**

Lengte: 115 mm
Gewicht: 268 gram
Tekst: TIN ETAIN 92% STILTEN
Informatie: Stilten is een nog steeds bestaande gieterij in Baasrode (België). Stempel is gerestaureerd.

Afb. 27 en 27a | **Inventarisnummer: R005**

Lengte: 115 mm
Gewicht: 342 gram
Tekst: ETAIN 94% en (Initialen) FJ
Informatie: de initialen FJ verwijzen naar een tot op heden onbekende gieter. Gezien de aanduiding ETAIN is dit waarschijnlijk een derden-merk. België of Frankrijk?
Op de steel van het stempel staat een ingeslagen cijfer 66 (of 99?).

Afb. 28 en 28a | **Inventarisnummer: R042**

Lengte: 105 mm
Gewicht: 183 gram
Tekst: PRAEGO EDLES-ZINN 93%
Informatie: voor de Duitse Praego-tinfabriek.

Afb. 29 en 29a | **Inventarisnummer: R046**

Lengte: 71,5 mm
Gewicht: 93 gram
Tekst: REINZINN WMF GERMANY

Afb. 30 en 30a | **Inventarisnummer: R043**

Lengte: 120 mm
Gewicht: 182 gram
Tekst: KRAMER 95%
Informatie: het is tot op heden onbekend wie Kramer was. Maar aangezien er een percentage op staat moet dat haast wel een collega geweest zijn.

In 1957 is de firma Zijlstra uit Tiel begonnen als metaalverwerkend productiebedrijf. In die tijd leverde het bedrijf een breed assortiment aan metalen, tinnen en messing woondecoratie-artikelen aan de detaillist. Van tin waren dat vaak de standaardartikelen uit het assortiment van Rio die Zijlstra liet voorzien van een eigen merk.

Afb. 31 en 31a | **Inventarisnummer: R009**

Inventarisnummer: R009
Lengte: 100 mm
Gewicht: 169 gram
Tekst: ZIJLSTRA TIEL 94% TIN
Informatie: stempel is zwaar versleten.
Zie ook inventarisnummer R020 en R030.

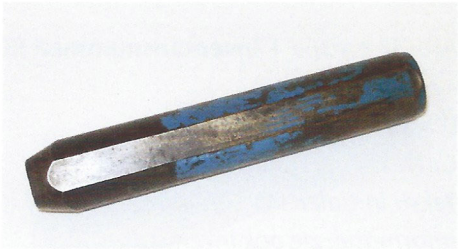

Afb. 32 en 32a | **Inventarisnummer: R020**

Lengte: 109 mm
Gewicht: 244 gram
Tekst: ZIJLSTRA TIEL 94% TIN
Informatie: ronde steel is aan een zijde afgevlakt en heeft sporen van blauwe verf.
Zie ook inventarisnummer R009 en R030.

Afb. 33 en 33a | **Inventarisnummer: R030**

Lengte: 102 mm
Gewicht: 153 gram
Tekst: ZIJLSTRA B.V. 90% TIN
Informatie: stempel is zwaar versleten.
Zie ook inventarisnummer R009 EN R020. Opvallend is het 90 %. Is er gezocht naar een goedkopere legering?

Inventarisatie stempeldoos Rio

Een aantal stempels is afkomstig van de Metawa-fabriek uit Tiel. Daaronder zijn ook twee stempels met een viermerk van de firma Meeuws uit Den Haag. Dat bedrijf is in 1964 door Metawa overgenomen. Hoe deze stempels bij Rio terecht zijn gekomen is nog onduidelijk. Zeker vlak voor de overname door Metawa zal er toch uitsluitend bij Metawa uitbesteed zijn geweest.

Afb. 34 en 34a | **Inventarisnummer: R002**

Lengte: 130 mm
Gewicht: 414 gram
Tekst: REAL PEWTER HOLLAND
Informatie: dit merk is oorspronkelijk een merk van de METAWA-fabriek uit Tiel.

Afb. 35 en 35a | **Inventarisnummer: R004**

Lengte: 79 mm
Gewicht: 298 gram
Tekst: (initialen) IM
Informatie: 1e schild initialen IM (Johannes Meeuws), 2e schild staande leeuw, 3e schild engel, 4e schild (Haagse) ooievaar. Zie ook inventarisnr. R024.

Afb. 36 en 36a | **Inventarisnummer: R024**

Lengte: 44,5 mm
Gewicht: 135 gram
Tekst: initialen IM (Johannes Meeuws)
Informatie: zie ook inventarisnr. R004.
Eén zijde voorzien van een ingeslepen kruis om de voorkant van het merk aan te geven.

Afb. 37 en 37a | **Inventarisnummer: R034**

Lengte: 93 mm
Gewicht: 187 gram
Tekst: geen
Informatie: overduidelijk de Haagse ooievaar dus zéér waarschijnlijk behorend bij de merken van Meeuws.

Afb. 38 en 38a | **Inventarisnummer: R041**

Lengte: 108,5 mm
Gewicht: 121 gram
Tekst: geen
Informatie: Haagse ooievaar, onmiskenbaar voor Meeuws.

Een aantal merken is voorzien van initialen of teksten die tot op heden nog niet duidelijk te identificeren zijn.

Afb. 39 en 39a | **Inventarisnummer: R021**

Lengte: 108 mm
Gewicht: 115 gram
Tekst: initialen P. Z

Afb. 40 en 40a | **Inventarisnummer: R014**

Lengte: 107 mm
Gewicht: 178 gram
Tekst: P.V. 1CONS

Informatie:
op de steel staat WISVO OHR VAN.

Afb. 41 en 41a | **Inventarisnummer: R027**

Lengte: 104 mm
Gewicht: 196 gram
Tekst: D.V.T.O.
Informatie: naar links lopende engel met bazuin.

Stempels zonder tekst of initialen, maar wel met afbeelding of logo.

Afb. 42 en 42a | **Inventarisnummer: R023**

Lengte: 108 mm
Gewicht: 86 gram
Tekst: geen
Informatie: afbeelding van een vliegende vogel, een meeuw?

Afb. 43 en 43a | **Inventarisnummer: R025**

Lengte: 95 mm
Gewicht: 78 gram
Tekst: geen
Informatie: logo van Shell. Steel is aan een kant afgevlakt om de onderzijde van het merk aan te geven.

Afb. 44 en 44a | **Inventarisnummer: R010**

Lengte: 117 mm
Gewicht: 82 gram
Tekst: geen
Informatie: onduidelijk wat de bovenkant is en wat de afbeelding voorstelt.

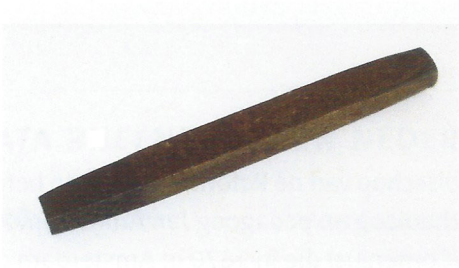

Afb. 45 en 45a | **Inventarisnummer: R031**

Lengte: 112 mm
Gewicht: 98 gram
Tekst: geen
Informatie: in de steel ingeslagen tekst GRIFFIN en aan een andere zijde een O. Onduidelijk wat de juiste stand van dit merk zou moeten zijn.

Toelichting bij de stamboom van tinnegieters

Bedrijfsbeëindigingen bij overlijden, overnames als een zoon de zaak van vader niet wilde voortzetten, faillissementen, fusies, doorstarts, startups van ex-werknemers – er was en is nog steeds niks nieuws onder de zon.
Als u deze stamboom van tinnegieters bekijkt, ziet u alle mogelijkheden voorbijkomen.

- **Rode stippellijnen** zijn ex-werknemers die voor zichzelf zijn begonnen
- **Groene lijnen** zijn doorstarts. Vaak is dat van vader op zoon, maar het kan ook soms na een faillissement zijn geweest
- **Blauwe lijnen** zijn overnames. Meestal bedrijfsbeëindiging na overlijden als er geen opvolger was. Vrijwel altijd betrof dit dan alleen de gietmallen en eventuele voorraad
- **Zwarte lijnen** zijn samenwerkingen tussen bedrijven/collega's

De vermelde jaartallen zijn de jaren waarin de gebeurtenis plaats vond. Daarom kán die soms bij een andere tijdlijn vermeld staan. Zie bijvoorbeeld bij Meeuws uit 's-Gravenhage: opgericht in 1775, maar na bijna 200 jaar pas in 1960 overgenomen door Metawa in Tiel.

Het grootste gedeelte (bijna de helft!) van deze stamboom wordt ingenomen door de vele overnames (en afsplitsingen) met Kamphof in Zwolle als centrale figuur. Zo rond 1850 ging het blijkbaar erg slecht met de handel. De vele overnames door Kamphof getuigen daarvan. En dat waren niet alleen tinnegieters uit dezelfde regio, maar soms ook niet de kleinste bedrijven. Sommige jaartallen zijn niet 100% zeker. De overname blijkt dan bijvoorbeeld alleen uit de aanwezigheid van gietmallen. Bijvoorbeeld de mallen van No(o)rdinck en Stockinck die bij de overname van Van De Sigtenhorst zijn verworven.

Opvallend is het verschil in de bedrijfsnaam. Vóór 1900 was de eigen familienaam van de tinnegieter in feite ook altijd de naam van het bedrijf. Daarna werden vaker fantasienamen gebruikt. De tinnegieters werden eerder fabrikant dan ambachtsman.

Dit overzicht lijkt schier oneindig. Zeker als het feiten betreft van vóór 1800 is er nauwelijks schriftelijke informatie. Merken zijn soms wel bekend, maar de bedrijfshistorie is zelden of nooit vastgelegd voor het nageslacht. Archieven van de Kamer van Koophandel gaan in feite nooit verder terug dan tot rond 1850. Voor informatie houd ik mij aanbevolen. Ik zal proberen die zo nauwkeurig mogelijk te verwerken in dit overzicht, maar compleet zal het nooit kunnen worden!

Het Silver der kleijne luijden

Verslag: A. Korstjens

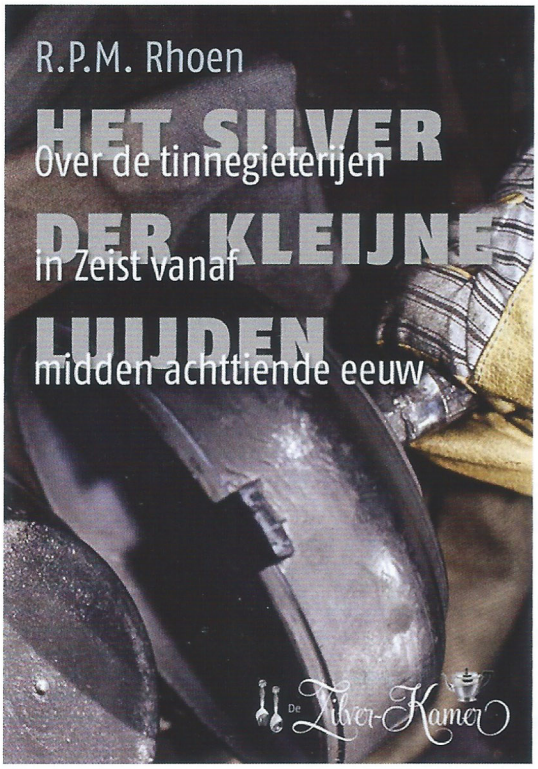

De Zilverkamer uit Zeist is een stichting die tot doel heeft zilveren, verzilverde, of van andere materialen vervaardigde voorwerpen te verzamelen en ten toon te stellen. Vanaf 31 oktober 2019 t/m 31 januari 2020 organiseerden zij in het gemeentehuis van Zeist een overzichtstentoonstelling van de vele tinfabrieken en -fabriekjes die sinds het midden van de 18e eeuw in Zeist gevestigd waren. Behalve vele tinnen voorwerpen was er ook aandacht voor het productieproces van tin, interviews met tinnegieters en de geschiedenis van alle bedrijven die actief zijn geweest en nog steeds zijn (Kurz Edeltin) in Zeist.

De oudste was de tinnegieterij van de Hernhutters. De geloofsgemeenschap Evangelische Broedergemeente vestigde zich in 1746, nadat ze uit diverse landen verdreven waren uiteindelijk in Zeist. De oorsprong van de Evangelische Broedergemeente ligt in het voormalige Tsjecho-Slowakije, namelijk in Moravië en Bohemen. In de 15e eeuw ontstond daar, na de Reformatie, een nieuwe kerk, die als voorloper beschouwd kan worden van de Reformatie. De laatste bisschop van de Reformatie was de beroemde theoloog en pedagoog Jan Amos Komensky (Comenius) die in 1670 in Amsterdam overleed en in Naarden begraven ligt.

De broedergemeente was behoorlijk zelfvoorzienend en had ook een eigen tinnegieterij. In 1758 werd op voorstel van tinnegieter Benedict Roslin (1723-1798) een tinnegieterij opgericht. Zijn opvolger na 1798 was Joseph Haffner (1755-1834). Hij leerde het tinnegietersvak in Stuttgart (D). Van beiden zijn helaas (tot op dit moment) geen merktekens bekend.

Na een lange pauze verschenen er in Zeist toch weer bedrijven die o.a. tinnen voorwerpen gingen maken. De bekendste is natuurlijk GERO. Wonderlijk hoe zo een merk zo een prominente plaats heeft veroverd. Iedereen heeft (ook nu nog) wel iets met de merknaam GERO in huis. Al is het maar een verzilverd theelepeltje dat geërfd is van oma! Gero heeft zich zéker óók een plaats veroverd op het gebied van tinnen voorwerpen. Vele ontwerpers van naam en faam hebben voor Gero ontwerpen gemaakt.

In de publicatie van de Zilverkamer, die als PDF te downloaden is via *http://www.zilverkamerzeist.nl/documents/ZK-Tin-SR.pdf*, staan ook nog de andere 12 (totaal dus 14!) bedrijven vermeld. Een van de bekendste is de *Zeister Tin Industrie* die een grote productie kende. Maar er waren ook kleine tweemansbedrijfjes die soms na 2 jaar alweer failliet gingen.

Voor verzamelaars van meer eigentijds tin een interessante publicatie. Alle nu bekende namen en bijbehorende merken van deze veertien tinnegieterijen staan inmiddels in de bijgewerkte versie van de digitale merkenbank die u via internet kunt raadplegen.

Bron: P. Rhoen, Het Silver der kleijne luijden. Uitgave van de Zilverkamer te Zeist.

de Tinkoerier

activiteiten en tarieven 2020

DATA BIJEENKOMSTEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

2020: 17 oktober	Uden, Museum Krona (onder voorbehoud).

DATA BIJEENKOMSTEN VLAAMSE TINVERENIGING

2020: 25 oktober	Bijeenkomst in Lokeren (onder voorbehoud).

DATA BIJEENKOMSTEN GEWICHTEN EN MATEN VERZAMELAARSVERENIGING

2020: 26 september	Tafeltjesmarkt in het Weegschaalmuseum, Naarden Vesting.
2020: 31 oktober	Najaarsveiling, Harmelen.

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

Contributie, incl. 2x de Tinkoerier	€ 65,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 50,00 (excl. verzendkosten)
Losse nummers	€ 25,00 (excl. verzendkosten)
Oudere gebruikte nummers	€ 7,50 (excl. verzendkosten)
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00 (hele pagina)

COLOFON

Ontwerp en lay-out
Oranje boven, 's-Hertogenbosch
Drukwerk De Koning Repro, Ridderkerk

Foto voorzijde omslag
Frans Decker, Regentessen van het St. Elisabeth Gasthuis, Haarlem | 1740. Collectie Frans Halsmuseum
Foto achterzijde omslag
Een uiterst zeldzame Leuvense tinnen schuttersprijs uit 1635 (blz. 6)

OPROEP

Als u oude Tinkoeriers wilt afstaan ontvangt de vereniging deze graag. Wij bieden ze voor € 7,50 ter verkoop aan. De opbrengst komt ten goede aan de verenigingskas. Neem hiervoor contact op met Henk van Wijk (0180 - 617966).

EEN UITERST ZELDZAME LEUVENSE TINNEN SCHUTTERSPRIJS UIT 1635

NEDERLANDSE TINVERENIGING • JULIANAWEG 314 • 3523 XK • UTRECHT
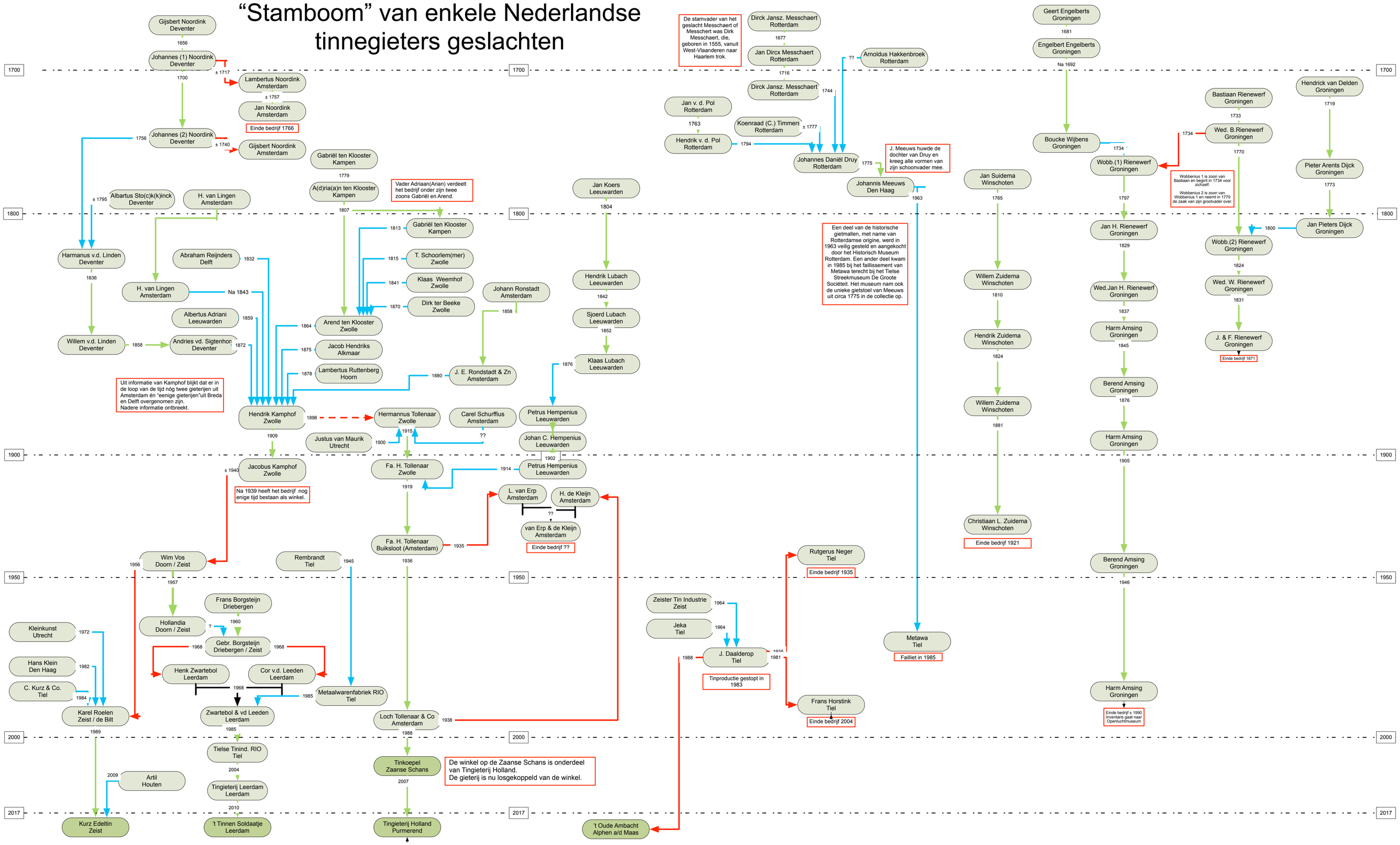
“Stamboom” van enkele Nederlandse tinnegieters geslachten